

DIE SCHATKAMIER

Regionaal Historisch Tijdschrift

Midden-Holland

Jaargang 27 (2013), aflevering 2 (juli 2013)

DIE SCHATKAMIER

ISSN 0920-9530

Regionaal-historisch tijdschrift voor het werkgebied van het Streekarchief Midden-Holland: Bergambacht, Gouda, Krimpen aan den IJssel, Nederlek, Ouderkerk, Schoonhoven, Vlist, Waddinxveen en Zuidplas

"De Schatkamer" is een uitgave van de Stichting "Vrienden van Archief en Librije", gevestigd te Gouda.

Een jaargang loopt van 1 januari tot en met 31 december en verschijnt in tenminste drie afleveringen.

Vormgeving: Mieke den Boer-Snoei

- *Stichtingsbestuur: A.M. den Boer (vz), mw D. van Wordragen (secr., e-mail: thea.vanwordragen@creativum.nl), mw H.A. van Dolder-de Wit, mw J. Hoogen-doorn en dhr L. Ouweneel*
- *Redactie "De Schatkamer": drs J.W.E. Klein (vz), A.M. den Boer, mw H.A. van Dolder-de Wit en mw drs B. de Wit*

Redactie-adres: De Schatkamer, Stichting "Vrienden van Archief en Librije", p/a Groeneweg 30, 2801 ZC Gouda. Bijdragen, correspondentie en boeken ter bespreking te richten aan bovenstaand adres. Kopij bij voorkeur digitaal aanleveren, in platte tekst.

E-mailadres Streekarchief: middenholland@groenehartarchieven.nl

Internet: www.groenehartarchieven.nl

Abonnementsprijzen: donateurs van de Stichting "Vrienden van Archief en Librije" ontvangen "De Schatkamer" vanwege hun donateurschap (min. €15). De abonnementsprijs voor niet-donateurs bedraagt €15 **inclusief** portokosten per jaargang. Bankrekeningnummer stichting: 50.71.53.170, gironummer: 35.16.300

Losse nummers €3,- exclusief portokosten, met uitzondering van bijzondere afleveringen, waarvoor een afzonderlijke losse nummer-prijs kan worden vastgesteld. Abonnementen kunnen bij elk nummer ingaan, maar gelden zonder nadere opgaaf altijd voor de gehele lopende jaargang. Annuleringen dienen minstens een maand voor het einde van de jaargang te worden opgegeven.

Auteursrechten voorbehouden. Overnemen van artikelen of gedeelte(n) van artikelen mag alleen geschieden met schriftelijke toestemming van de redactie en de auteur(s). Overname uit de rubriek "Aankondigingen & mededelingen" is, mits met bronvermelding, toegestaan.

Foto omslag: Postzegelschilderij Goudse Boot op openbaar-vervoer-tentoonstelling Streekmuseum Krimpenerwaard (zie pag. 53)

'Tonny Gouda', een heer van Trouw in de Krimpenerwaard

Corrie de Kool-Verhoog

Als een steen in het water

Toen Theo de Kool het eerste exemplaar van *'Frits S.S.' van Stolwijkerluis. Een Goudsche heer van Trouw* in het openbaar overhandigde aan mevrouw Hannie Boekamp-Sierink, had niemand kunnen vermoeden welke gevolgen dat zou hebben.¹ Die uitreiking vond plaats op 30 juni 2009 in het Verzetsmuseum te Gouda in het bijzijn van een klein aantal genodigden. Daaronder waren de wethouders drs H.H. Janssen en drs M. Kastelein als afvaardiging van de gemeenteraad van Gouda. Enkele dagen eerder had De Kool (in de oorlog 'Frits S.S.', waarbij S.S staat voor Stolwijkerluis) in kleine familiekring zelf het eerste exemplaar gekregen uit handen van zijn toen 6-jarige achterkleindochter Marije. En zoals hij bij die gelegenheid spontaan en vol vuur zijn herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog begon te vertellen en ieder - tot de kleinsten toe - geboeid naar hem zat te luisteren, op dezelfde wijze wist de 97-jarige ook in het Verzetsmuseum de aandacht van de aanwezigen te vangen met zijn verhalen.²

Het vragenuurtje na de toespraken leverde direct nieuwe informatie over onderwerpen in het boek. Een stroom reacties op *'Frits S.S.' van Stolwijkerluis* kwam op gang, waarvan de meeste heel verrijkend waren voor het beeld dat in het boek over de illegale pers in Gouda en de Krimpenerwaard was geschetst. Die over de persoon van Kees van der Matten, de districtsleider van Trouw, waren echter ronduit verrassend. Zijn oorlogsverleden bleek in twee delen uiteen te vallen. Veel van zijn verzetswerk in de periode Gouda kan verklaard worden uit omstandigheden of sluit aan bij gebeurtenissen uit de eerste periode, toen hij actief was in het verzet vanuit Dordrecht. Van het laatste heeft De Kool niets geweten.

Op 27 december 2009 zond RTV Gouwestad een radiodocumentaire uit, geheel gebaseerd op het boek *'Frits S.S.' van Stolwijkerluis*. De redactie van het programma was in handen van de zeer geïnteresseerde Reijn van der Niet en ook op deze uitzending werd gereageerd.

In onderstaand artikel is het meeste van die nieuwe informatie bijeengebracht. Die was voor een deel afkomstig uit privéarchieven en betrof vooral de persoon van Kees van der Matten. Vanwege zijn centrale rol in de ondergrondse pers in de Krimpenerwaard is hij dan ook de hoofdpersoon geworden in deze aanvulling op het boek. Zonder meer verhelderend zijn de tabellen waarin op overzichtelijke wijze is aangegeven wanneer en op welke stencilposten de verschillende edities van de illegale Vrije Pers en Trouw voor Gouda en de Krimpenerwaard (en de Alblasserwaard) zijn vervaardigd.

¹ C.C. de Kool-Verhoog *'Frits S.S.' van Stolwijkerluis. Een Goudsche heer van Trouw*, Ridderkerk 2009

² Theo de Kool is op 3 september 2009 overleden.

Bovendien is vermeld in welk archief de krantjes onder meer te vinden zijn. Vanwege de lengte van de tabellen zijn ze als bijlage toegevoegd.

Is het boek dan te vroeg verschenen? Nee, toch niet. Zoals rimpelingen in het water pas ontstaan ná het vallen van de steen, zo konden deze reacties alleen maar gegeven worden ná het verschijnen van het boek.

'Onrecht, dat kunnen wij niet verdragen...'

Toen Kees van der Matten in het najaar van 1944 's avonds bij de familie De Kool in Stolwijkersluis aanbelde, had hij al een verzetsgeschiedenis in Dordrecht achter de rug. In feite was hij een gearresteerde, maar ontsnapte onderduiker, op de vlucht voor de gevreesde Duitse Sicherheitsdienst (SD).³ Wie was deze man, die ondanks zijn vele verzetsdaden in verschillende delen van Zuid-Holland, nauwelijks sporen heeft achtergelaten in archieven?

Begin 1940 woonde de jonge onderwijzer Cornelis van der Matten met zijn vrouw Mies Kijkuit en hun pasgeboren dochtertje in Dordrecht, dichtbij de nieuwe brug over de Oude Maas. Toen kwam op 14 mei het terreurbombardement op Rotterdam, gevolgd door de ondertekening van de capitulatie in Rijsoord, een dorp halverwege Dordrecht en Rotterdam. Daar, in de Christelijke school, had de bezetter zijn hoofdkwartier gevestigd. In de wijde omgeving maakten die gebeurtenissen op velen diepe indruk, ook bij Kees en Mies van der Matten en hun familie. Gevoelens van verzet ontwaakten. 'Wat hier gebeurde, is schandelijk onrecht, wij kunnen deze onrechtvaardigheden niet verdragen', zouden zij later zeggen.⁴ En via familie en vrienden, kerk en school verspreidde zich een golf van opstandigheid. De gebroeders Leendert en Willem Keesmaat uit Rotterdam en Dordrecht en de jongste zwager van Van der Matten, Bas Kijkuit uit Zwijndrecht, werden aangestoken door het vuur van de Geuzen, geleid door Bernard IJzerdraat. Velen van deze verzetsstrijders van het eerste uur werden in november en december 1940 door verraad opgepakt en in de gevangenis van Scheveningen vastgezet. Vijftien Geuzen en nog drie deelnemers aan de grote staking op 25 februari 1941 (de 'Februaristaking') stonden op 13 maart 1941 voor het vuurpeloton bij Waalsdorp: 'de Achttien Doden'.

Bas Kijkuit ontsnapte aan de doodstraf. 'Gelukkig wist de SD geen andere namen van onze groep in Zwijndrecht, alleen ik ben gearresteerd.'⁵ Volgens het familieverhaal behoorde Van der Matten al vroeg tot een verzetsgroep in Dordrecht, mogelijk was het die van Wim Keesmaat.

Graf van Bernard IJzerdraat, de leider der Geuzen, op de Erebegraafplaats Loenen

³ De SD was een Duitse spionagedienst met opsporingsbevoegdheid.

⁴ Uitspraak van Kees van der Matten, aangehaald in de toespraak van mr. H. del Canho bij de uitreiking van de onderscheiding van Yad Vashem op 24 juni 1998

⁵ Amsterdam, Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD), archief Redactie Gedenkboek Oranjehotel toegang 197b inv.nr. a-h; daarin de brief van B. Kijkuit aan E.P. Weber, d.d. 7 september 1946

Rechtvaardigen

In de loop van 1942 kwam ook in Dordrecht een stroom van Joodse vluchtelingen op gang, die wilden ontsnappen aan de greep van de Duitsers. Natuurlijk moesten die mensen geholpen worden, zo meenden enkelen in de stad. Ook Kees en Mies van der Matten zagen voor zichzelf hierin een taak. Thuis vingden zij Joodse mensen op en Kees zorgde voor onderduikadressen, o.a. in de nabijgelegen Alblasserwaard. In het voorjaar van 1943 logeerde er een paar dagen een Joods jongetje bij hen in huis. Van der Matten vond onderdak voor hem bij een broer van Mies, die net aan de overkant van de Oude Maas woonde. Met de jongen achterop fietste Van der Matten naar Zwijndrecht, een riskante onderneming, want hij moest over de nieuwe brug, die permanent onder Duitse controle stond. Alles ging goed. Zwager Mak Kijkuit en zijn vrouw Jo namen 'het weeskind uit Rotterdam' liefdevol op in hun gezin. Het ging naar school en heeft daar tot het eind van de oorlog kunnen blijven. Intussen waren de ouders van het jongetje op een ander adres in Dordrecht ondergebracht en verbleef zijn broertje in Teteringen. Van der Matten regelde voor hen en ook voor andere onderduikersbonkaarten, (valse) persoonsbewijzen etc., waarvoor hij contacten onderhield met de LO en LKP⁶. Later vertelde Mies van der Matten, dat haar man meerdere keren gewond was thuisgekomen, mogelijk een indicatie dat hij zelf ook heeft deelgenomen aan overvallen in LO-LKPverband. Het was voor Kees van der Matten vanzelfsprekend, dat men, toen in 1943 de ondergrondse krant Trouw in Dordrecht moest gaan verschijnen, vanuit die organisatie ook op hem kon rekenen.

Alles ging goed, tot zijn verzetsgroep in het voorjaar van 1944 werd verraden. Een vrouw had om haar eigen man te redden de namen van verzetsmensen genoemd aan de SD, met als gevolg dat Van der Matten werd gearresteerd. Hij wist echter te ontsnappen en dook onder. Uit veiligheid verdween ook zijn vrouw met hun inmiddels twee dochtertjes uit Dordrecht. Zij trokken in bij familie in Zwijndrecht. Schoonzuster Jannie Kijkuit, die als 'Lien' al koerierde voor de LO, nam Van der Mattens werk voor de LO en Trouw over.

Voor hun verzetswerk en in het bijzonder hun hulp aan Joodse vluchtelingen kregen Kees en Mies van der Matten, Mak Kijkuit en zijn vrouw Jo Kijkuit-Bezemer, en Jannie Kijkuit op 24 juni 1998 de hoogste Israëliësche onderscheiding, namelijk de eretitel *Yad Vashem* met de daaraan verbonden medaille en oorkonde. Voor enkelen van hen was dat postuum. De vijf familieleden ontvingen het grote eerbetoon op initiatief van het jongetje dat bij hen ondergedoken had gezeten, nu mr. H. del Canho.⁷ *Yad Vashem* betekent: Rechtvaardige onder de Volkeren.

Yad Vashem-medaille

⁶ LO: Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers; LKP: Landelijke Knok Ploegen

⁷ J. Michman en B.J. Flim *Rechtvaardigen onder de Volkeren: Nederlanders met een Yad Vashem-onderscheiding voor hulp aan Joden*. Amsterdam, 2005. Documenten van Jannie Kijkuit (privébezit)

YAD VASHEM

יד ושם

The Hebrew name and the title of the person awarded the title are printed below.

Jerusalem, 18 January 1998

Ref: KIJKUIT MARKUS & JOHANNA (BEZEMER) - HOLLAND (7847)
KIJKUIT JANNEGJE - HOLLAND (7847A)
VAN DER MATTEN CORNELIS & MEYNTJE (NEELTJE) - HOLLAND (7847B)

We are pleased to announce that the above persons were awarded the title of "Righteous Among the Nations," for help rendered to Jewish persons during the period of the Holocaust.

A medal and certificate of honor will be mailed to the Israeli consulate/embassy listed below, which will organize a ceremony in their honor. Their names will also soon be added on the Righteous Honor Wall at Yad Vashem.

Copies of this letter are being mailed to the honorees, to persons who have submitted testimonies, and other interested parties.

Dr. Mordecai Paldiel
Director, Dept. for the Righteous

cc: Mrs.

✓ Mrs.

Mr.

Mr.

Mrs.

1/MP/DW/

The Hebrew name and the title of the person awarded the title are printed below.

Het besluit tot verlening van de titel 'Yad Vashem', 1998 (privébezit Jannie Kijkuit)

Van Dordrecht naar de Krimpenerwaard

Na de oorlog verzamelde L.E. Winkel documentatie voor een boek over de ondergrondse pers tijdens de oorlog 1940-1945.⁸ Zij vroeg ook E. van Ruller als medeoprichter van Trouw om informatie. Hij schreef haar met betrekking tot Trouw in de provincie Zuid-Holland:

'Men moet alle centra van Zuid-Holland als Gouda, Rijsoord, Leiden, Den Haag, Dordrecht en Vlaardingen zien in verband met Rotterdam, waar het "Hoofdbureau" gevestigd was. De nieuwsvoorziening geschiedde in Rotterdam geheel zelfstandig door een eigen post, in nauw contact met de Amsterdamse luisterpost.'⁹

Met andere woorden: Rotterdam was de belangrijke spin in het grote Zuid-Hollandse Trouw-web. Sinds de spoorwegstaking van 17 september 1944 zat daar als provinciaal leider Trouw-Zuid-Holland de jonge Bas van Duin alias 'George Kleinman' alias 'Jozeph Buitenhuis' alias 'Dries Kijkuit'. Zijn taak was onder meer om naast de eigen Trouw-bulletins in samenwerking met andere illegale bladen rond de steden een regionale krant uit te gaan brengen. Daarvoor had hij een betrouwbare leider nodig en zoals gebruikelijk werd dan eerst gezocht in de kring van familie en vrienden. Als contactman van Trouw logeerde Van Duin regelmatig aan de Linde-laan in Zwijndrecht bij Jannie Kijkuit. Zij was in haar ouderlijk huis blijven wonen en het is zeer waarschijnlijk dat Van Duin via de familie Kijkuit op het spoor is gekomen van Kees van der Matten, en dat Van Duin vervolgens de onderduiker heeft kunnen interesseren voor het opzetten en uitgeven van een ondergrondse samenwerkingskrant voor Gouda en omstreken.

Van der Matten kan ook Trouw-rayonleider zijn geworden via J.C. Langeraar ('Oom Bram'), drogist aan de Burgemeester Martenssingel in Gouda. Deze verbleef van 13 april 1941 tot en met 28 april 1941 in het 'Oranjehotel' in Scheveningen, onder meer wegens beschuldiging van te openbare oranjegezindheid door de aangebrachte reclame in zijn zaak op 31 januari 1941, de derde verjaardag van het prinsesje Beatrix. Langeraar zat gelijktijdig in de Scheveningse gevangenis met Bas Kijkuit, die om onduidelijke redenen niet met de andere Geuzen op 13 maart was gefusilleerd, maar wel nog werd vastgehouden.

Bij gebrek aan bewijs hadden de Duitsers drogist Langeraar moeten vrijlaten.¹⁰ Hij was actief geworden bij de LO en later ook voor Trouw. Mogelijk kenden Langeraar en Van der Matten elkaar van de LO-onderduikersbeurzen, die eerst landelijk in Zwolle, en later regionaal gehouden werden, in dit geval Bodegraven en Reeuwijk. Daar werden adressen uitgewisseld voor te plaatsen onderduikers. Zeker is dat Langeraar zelf een ronde heeft gemaakt langs de verschillende LO-groepen in de Krimpenerwaard om 'Tonny Gouda', zoals hij hem noemde, bij hen te introduceren.¹¹

⁸ L.E. Winkel, *De ondergrondse pers. 1940-1945*. 's-Gravenhage, 1954

⁹ Amsterdam, NIOD Archief Ondergrondse pers nr. 263 inv.nr. 7b Trouw

¹⁰ Amsterdam, NIOD, Archief Redactie Gedenkboek Oranjehotel nr. 197b inv.nr. 6 a-h; doc. 282

¹¹ Amsterdam, NIOD, Archief Stichting Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers en Landelijke Knokploegen nr. 251a inv.nr. AI-1/4

Stolwijkersluis: even het hart van de illegaliteit

De schaarse documenten in het Historisch archief Trouw spreken over Van der Matten als 'Kees Gouda'. Dat was kennelijk zijn schuilnaam in de Trouw-organisatie ter onderscheiding van de vele andere 'Kezen'. De mensen in de regio Gouda kenden hem echter onder een andere naam. 'Zeg maar Tonny'. Zo had hij zich voorgesteld aan Theo de Kool in Stolwijkersluis toen hij deze in september 1944 om zijn medewerking had gevraagd voor een illegale krant. Tonny: het was de naam van zijn oudste dochtertje.

Na de positieve reactie van De Kool werd op een slaapkamertje in diens huis een luister- en stencilpost ingericht voor De Vrije Pers en Trouw en vanaf november 1944 kwam Van der Matten bijna dagelijks bij hem thuis. Het was meestal niet lang ná acht uur 's avonds dat hij aanklopte en soms grinnikend binnenkwam. Wát spertijd! Vaak bleef hij slapen. Een andere medewerker op deze stencilpost, Dick Vermij ('Rens'), was de vaste onderduiker in huize De Kool. Later zou Van der Matten schrijven: 'Hier zetelde het hart van de illegaliteit.'¹²

'Tonny had in de buurt nog een duikadres, ik dacht bij zijn zuster of schoonzuster in Gouda, die getrouwd was met het hoofd van de Prinses Julianaschool', had De Kool in 2009 verteld. Die herinnering bleek niet helemaal juist te zijn. Pas in 1953 kwam Cor Kijkuit, een andere broer van Mies van der Matten, met zijn vrouw naar Gouda om daar hoofd te worden van bovengenoemde school. Toch lag het duikadres van 'Tonny' dicht bij de stencilpost in Stolwijkersluis: niet in de stad Gouda, maar precies in tegenovergestelde richting, achterom door de polder, daar een paar kilometer vandaan. Onderaan de dijk aan de noordkant van Ouderkerk aan den IJssel bij Pie van de Heuvel op B94 had het hele gezin Van der Matten tijdelijk een schuilplaats gevonden.¹³

Van der Matten voor de tweede keer gearresteerd

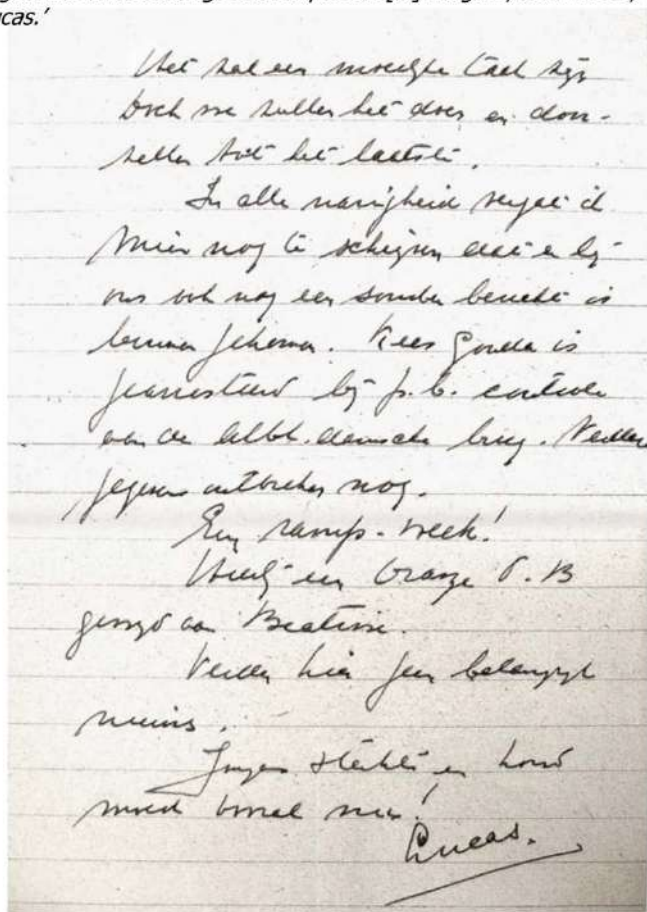
'Tonny' wist drie stencilposten te organiseren voor Gouda en de Krimpenerwaard: Stolwijkersluis, Ouderkerk aan den IJssel en Nieuwerkerk aan den IJssel. Voor de verspreiding van de kranten werd gebruik gemaakt van het al bestaande en goed functionerende koeriersnetwerk van Trouw. Net toen een en ander begon te draaien en eind oktober/begin november de eerste krantjes waren verspreid, kwam er grote tegenslag voor de Trouw-groep Rotterdam en in feite voor de hele provincie Zuid-Holland. Op 4 november was haar leider Bas van Duin door de Duitsers opgepakt en niemand wist waar hij gevangen werd gehouden. Hij werd opgevolgd door Lucas van Breen ('Lucas'), die nu als topman in Rotterdam ook de verantwoordelijkheid kreeg voor de organisatie van de ondergrondse Trouw in de hele provincie Zuid-Holland.

Regelmatig schreef 'Lucas' briefjes aan het secretariaat van Trouw in Amsterdam, waarin hij de Trouw-top op de hoogte hield van de actuele situatie in zijn werkgebied. Op donderdag 1 februari 1945, kort na de arrestatie van Willem Speelman in Amsterdam, schreef hij:

¹² Gouda, Streekarchief Midden-Holland Gouda (SAMH), *Trouw*-Herdenkingsnummer voor het District Gouda, z.j.; 5 juli 1945

¹³ Panc Vink, *Oorlog en bevrijding in Moordrecht*. Moordrecht 1995, p. 60

'Beste Luidjes, [...] Bij ons is ook een somber bericht binnengekomen. Kees Gouda is gearresteerd bij p.b. controle aan de Albl.damsche brug. Verdere gegevens ontbreken nog. Een rampweek! [...] Jongens, houd moed, vooral nu! Lucas.'

Het zal een moeilijke taak zijn
doch we zullen het door en door-
stellen tot het laatste.
In alle moeilijkheid mag je ik
Mijn nog te schrijven een e b
nu wil nog een sonder benede is
leuna Jchoma. Kees Gouda is
gearresteerd bij p. b. controle
aan de Albl. damsche brug. Verdere
gegevens ontbreken nog.
Een ramp-week!
Vrouw en Orange S. B
gonges en Praterie.
Vullen hier een belangrijke
meins.
Jongens stellen en houd
moed vooral nu!
Lucas.

'Kees Gouda' opgepakt (eind januari 1945)

Twee dagen later:

'Kees Gouda is weer ontvlucht. Hij heeft alles achter moeten laten, maar dat is zo erg niet.'¹⁴

¹⁴ Amsterdam, Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme (1800-heden) Vrije Universiteit (HDC-VU) Archief Trouw nr. 236 inv.nr. 60

En het verslag van een in die dagen gehouden verspreidersvergadering meldt:
*'GOUDA draait drie uitgaven Vrije Pers, waarvan twee voor de Krimpenerwaard, en TB regelmatig. Frequentie nog onbekend wegens tijdelijk "zitten" van Kees-Gouda.'*¹⁵

Luister- en stencilpost Stolwijkerluis; v.l.n.r.: 'Rens' (Dick Vermij), 'Frits S.S.' (Theo de Kool), zittend: 'Koos' (Koos v.d. Boogert), 'Tonny' (Kees van der Matten)

Later vertelde Van der Matten zelf het verhaal dat hij op de zaterdag van het laatste weekend van januari 1945 bij een controle bij de Alblasserdamsche brug door de Duitsers was opgepakt en gevangengezet in de Oude Toren,¹⁶ met de bedoeling om dan 's maandags verhoord te kunnen worden. Bij het opstoken van de kachel op zondagmorgen had hij alles wat hij bij zich had in die kachel kunnen verbranden, was daarna weggevlucht en via achtertuinen een huis in gerend. Tot zijn grote schrik hing daar een foto van Hitler aan de muur. De bewoonster had hij wat weten te paaien en geruststellen, waarna hij snel door de voordeur het huis had verlaten.

¹⁵ Amsterdam, HDC-VU Archief Trouw nr. 236 inv.nr. 25. TB: Trouw-bulletin

¹⁶ Mondelinge informatie van Panc Vink te Moordrecht

's Middags in het schemerdonker dook hij weer op bij Frans Vink Jr, de LO-man en commandant van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten (N.B.S. of B.S.) in Moordrecht.¹⁷

Staf B.S. van Moordrecht; v.l.n.r.: dhr en mevr. W.H. Sprenger, C. v.d. Matten ('Tonny'), voor: mevr. en dhr C. Kasbergen, achter hen dhr en mevr. F. Vink jr, mevr. en dhr Kamperman (afb. P. Vink)

Speciale Trouw-uitgaven voor de Alblasserwaard

De aanwezigheid van Van der Matten bij Alblasserdam heeft mogelijk te maken gehad met voorbereidingen voor speciale edities van Trouw voor de Alblasserwaard. Koerierslijnen naar dat gebied liepen vanuit Dordrecht. Maar onder druk van de oprukkende geallieerden en het nabij gelegen oorlogsfront reageerde de bezetter in Dordrecht steeds heftiger op alles wat hem niet zinde en de nieuwe brug stond als enige nog bruikbare verbinding met Rotterdam permanent onder scherp toezicht. Daardoor kon de Alblasserwaard begin 1945 bijna niet meer vanuit Dordrecht over de weg van illegaal - betrouwbaar - nieuws worden voorzien. De dichtstbijzijnde stencilpost in de Krimpenerwaard, die in Ouderkerk aan den IJssel, nam die taak toen over.

¹⁷ Vink (1995) 85, 86

Twee vluchtelingen uit Alblasserdam kunnen daar een bemiddelende rol bij hebben gespeeld. Bij razzia's in hun woonplaats in januari 1945 waren ze als belangrijke verzetsmensen direct gewaarshuwd. Ze hadden nog net op tijd kunnen wegkomen en bij goede kennissen in Ouderkerk aan den IJssel een schuilplaats kunnen vinden.¹⁸ Na enkele weken zich stil gehouden te hebben, hadden ze zich gemeld bij de verzetsgroep in het dorp. Ongetwijfeld heeft Van der Matten met hen contact gehad.

Tot nu toe zijn acht speciale Trouw-edities voor de Alblasserwaard bekend. De eerste vier zijn gemaakt in maart 1945 op de stencilpost in Ouderkerk aan den IJssel en drie edities werden in de maand april geproduceerd in

Editie Alblasserwaard... uit Nieuwerkerk a/d IJssel (J)

Nieuwerkerk aan den IJssel. Van de achtste uitgave, die niet meer is gestencild maar die in druk verscheen, is de post van herkomst niet te lokaliseren, omdat een merkteken ontbreekt. Zie verder de tabellen in de bijlage.

'Tonny' als PRESS-man met de fiets in Ouderkerk a.d. IJssel (afb. P. Vink)

¹⁸ A. Korpel; bew. E.M. van den Brink-Tramper, *De Waard in Oorlogstijd: de Alblasserwaard tussen 1940-1945* dl. 3, Alblasserdam 1983, p. 31

Dagblad „Trouw”

A

REDACTIE EN ADMINISTRATIE

TELEFOON

Wydstraat 39 GOUDA

2125

Onderwerp: Uitgave
Nieuws
Schoonhoven.

Gouda, 5 Juni 1945

Geachte Heer Vriezendorp,

Uit het district
Alblasserwaard en ook uit het district Krimpener
waard ontving ik dezer dagen de volgende klachten.

Nadat de firma van Nooten achtereenvolgens is uit-
gekomen met " De Schoonhovense Courant ", " De Gor-
cumer " en " Hollands Midden " verschynt thans van
dezelfde firma " Het Nieuws ", evenwel met een ande-
re directie en redactie.

Ogenschylnlyk lyk
deze laatste uitgave zuiver te zyn, doch beleefd ver-
zoek ik U een en ander te willen herzien.

Het Nieuws verscheen
alleen in Schoonhoven, waar een paar mensen indertyd
gaarne een blaadje uitgaven, meestal getikt en met
enkele doorslagen verspreid. Thans gebruiken ze de
abonnementen lysten van de firma van Nooten en krygen
alle abonnees deze uitgave, waarvan ze duidelyk kunnen
zien, dat het een voortzetting is van de Schoonhoven-
se courant.

Dat " Het Nieuws "
verschynt in Schoonhoven, waar ze illegaal ook uit-
kwamen ~~verschynt~~ is juist, maar dat ze de abonnees
van de voormalige Schoonhovense voorzien is onjuist
en waarschylnlyk niet in overeenstemming met de voor-
schriften van de perszuivering.

Vertrouwende dat het
bovenstaande Uw aandacht zal hebben, teken ik met de
meeste hoogachting,

Ernst van der Matten
dist. leides Trouw

Brief van Van der Matten aan het Militair gezag over de Schoonhovense Courant
(HaNa MG Z-H)

Correctie herinnering van Van den Steenhoven

Naar wij aannemen geheel te goeder trouw beschreef in 1995 J.A. van den Steenhoven vanuit zijn herinnering de werkzaamheden van zijn broer Lau op de stencilstencilpost van De Vrije Pers op de r.-k. begraafplaats in Gouda.¹⁹ Hij wist niet dat 31 een radertje was geweest in een veel groter netwerk en dat er ook stencilposten van die Vrije Pers waren ingericht in Stolwijkersluis en Ouderkerk aan den IJssel. Ongewild bevestigde hij met zijn boekje in 1995 de heersende maar verkeerde opvatting dat deze krant alleen in Gouda gemaakt zou zijn. Het boekje was bestemd voor zijn familie, maar omdat hij zelf werkte bij de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag, heeft hij het ook daar en bij het Streekarchief in Gouda neergelegd.

Twee tabellen geven een overzicht van (naar het zich nu laat aanzien) alle ondergrondse edities van de Vrije Pers en Trouw voor Gouda en de Krimpenerwaard, op basis van aanwezigheid in de volgende archieven: De Vrije Pers in het SAMH, en Trouw in die van het SAMH, het NIOD en het HDC-VU. In tabel 1 zijn de activiteiten per stencilpost gerangschikt. Dat was mogelijk, omdat elke post een eigen krantenkop gebruikte en drie redacteuren hun krant meestal voorzagen van hun eigen letter: R van 'Rens' (Dick Vermij) post Stolwijkersluis, H van 'Henk' (Bart Prins) post Ouderkerk aan den IJssel en J van Jan Smit van de post in Nieuwerkerk aan den IJssel. De kranten van de stencilpost van Lau van den Steenhoven alias 'Floor' op de r.-k. begraafplaats in Gouda (post 1) zijn alleen te herkennen aan de specifieke krantenkop. Tabel 2 geeft een overzicht van alleen de Trouw-uitgaven.

De tabellen weerspiegelen een veel uitgebreider ondergronds persnetwerk in Gouda en de Krimpenerwaard dan Van den Steenhoven indertijd heeft beschreven.

Verzetsmedewerkers: bedankt?²⁰

Tijdens zijn rayonleiderschap had Van der Matten regelmatig contact met Frans Vink jr. alias 'Piet Vogelaar' in Moordrecht.²¹ Vink was in zijn dorp een steunpunt voor het verzet. Hij was leider bij de LO, contactadres voor Trouw, en na september 1944 ook commandant bij de B.S. 'Tonny' was met leren jas en zwarte alpino een vertrouwde en zeker door de kinderen graag geziene verschijning in huize Vink, want dan werden er pannenkoeken gebakken. Hechte vriendschapsbanden ontstonden.

Het is niet verwonderlijk, dat Van der Matten na de bevrijding in samenwerking met de verschillende plaatselijke groepen van de B.S. juist op hun bijeenkomsten zijn Trouw-medewerkers publiekelijk bedankte voor hun inzet bij de illegaliteit. Hadden velen niet in beide verbanden verzetswerk verricht? Voor Ouderkerk aan den IJssel was die vergadering rond 1 juni, voor Gouderak rond 5 juni en de afscheidsavond van de B.S. in Nieuwerkerk aan den IJssel werd gehouden op 13 juni 1945.

Waar Van der Matten en zijn mensen na de oorlog niet op bedacht waren, was de negatieve mentaliteit ten aanzien van hun verzetswerk bij de Goudse overheid en een aantal voormalige perscollega's.

¹⁹ J.A. van den Steenhoven, *Ondergrondse krantjes: herinneringen van een loopjongen*, Gouda 1995

²⁰ Corrie de Kool-Verhoog, 'Verzetsmedewerkers: bedankt!', in: *De Schatkamer* 2012-3

²¹ Panc Vink, *Oorlog en bevrijding in Moordrecht*, Moordrecht 1995, p. 65

'Het heeft ons buitengewoon onaangenaam verrast, dat in de kop van de Vrije Pers die thans in Gouda verschijnt, een naam verscheen die nooit iets met illegaal perswerk te maken had gehad', schreef Van der Matten op 5 juli 1945 in het grote Trouw-Herdenkingsnummer voor het District Gouda. Hij hekelde hiermee het feit dat op 5 mei onder de schijn van een voortzetting te zijn van de ondergrondse Vrije Pers in werkelijkheid een nieuwe krant was verschenen, met een andere kleur en een nieuwe redactie. Die was de eerste dagen samengesteld uit Th. Arts, mr. A.A.J. Rijksen en L.J.A. van den Steenhoven. Arts kreeg echter al snel een functie bij het Militair Commissariaat met o.a. perszaken in zijn portefeuille en Rijksen werd hoofdredacteur. Op hem doelde Van der Matten.

'Ook de medewerking van verschillende autoriteiten in Gouda liet veel te wensen over, men was te veel met zichzelf ingenomen of onjuist ingelicht.' Een van de Goudse voormannen had opgemerkt tegen de Trouw-mensen: "O, rekenen jullie je ook onder de illegale werkers?"²²

Uit de recent verkregen informatie blijkt dat de grote boosheid die in 1945 bij velen in de kringen van LO/LKP en Trouw heerste over de honende reacties van de z.g. septemberridders in Gouda vlak na de bevrijding, nog steeds niet over is. Dat is opmerkelijk. Die hoon moet als zeer grievend zijn ervaren. Septemberridders: dat waren zij die na het horen van de besluiten van de Nederlandse Regering in september 1944 meenden dat het na de oorlog beter voor hen zou zijn als ze zouden kunnen aantonen óók iets in het verzet te hebben gedaan, maar die nooit tot echte verzetsdaden waren gekomen. De boosheid richtte zich ook op hen die in schuilkelders het eind van de oorlog hadden afgewacht, anderen de kastanjes uit het vuur hadden laten halen en zelf na de bevrijding de bestuurlijke touwtjes in handen hadden genomen.

De negatieve uitlatingen moeten in het bijzonder kwetsend en grievend zijn geweest voor Kees van der Matten, als verzetsman met een imposante staat van dienst bij de LO en Trouw. Later zei Van Ruller over de bij zijn mensen populaire districtsleider: "Hulde aan Tonny Gouda en zijn Zuid-Hollandse groep, die altijd zo actief blijft in de handhaving en beleving van de Trouw-geest."²³

Namen van illegale kranten als dekmantel

De werkzaamheden voor Trouw eindigden voor Van der Matten niet met de bevrijding. Want de ondergrondse krant Trouw werd na 5 mei 1945 aansluitend voortgezet als nieuw landelijk christelijk dagblad onder dezelfde naam, met onder andere een regionale editie voor Gouda en omstreken. De redactie daarvan kwam in handen van de mensen van de voormalige stencilpost in Stolwijkersluis, M. de Kool en D. Vermij, en de kranten werden gedrukt bij de Electriche Drukkerij E.J. Nijkamp & Zn te Gouda. Foto Studio aan de Westhaven nummer 1 in Gouda verleende de eerste weken gastvrijheid om in een van haar ruimtes een hoofdkantoor in te richten voor de nieuwe krant.

²² Gouda, SAMH *Trouw-Herdenkingsnummer voor het District Gouda*, z.j.; uitgebracht 5 juli 1945

²³ Amsterdam, HDC-VU Archief Trouw nr. 236 inv.nr. 12 *Trouw-Mededelingen* no. 12 augustus 1947

Naast deze organisatorische zaken kreeg Van der Matten al snel te maken met twee conflicten met het hoofd Voorlichting van het Militair Commissariaat in Gouda, de heer Th. Arts. Naar aanleiding van klachten uit de Krimpenerwaard en de Alblasserwaard had Van der Matten als districtsleider van Trouw bezwaar aangetekend tegen het uitkomen van Het Nieuws in Schoonhoven.²⁴ Tegen de voorschriften van de perszuivering in werd daar de naam van het ondergrondse blaadje Het Nieuws gebruikt als dekmantel voor een voortzetting van de besmette en dus verboden Schoonhovense Courant. Het was een soortgelijke constructie als de redacteurs Arts (!), Rijkxen en Van den Steenhoven in Gouda hadden toegepast met hun naoorlogs Mededelingenblad De Vrije Pers. Dat blad moest met zijn opvolger Groot Gouda de periode overbruggen totdat het verschijningsverbod van de Goudsche Courant was opgeheven. Groot Gouda was inhoudelijk gelijk aan het Mededelingenblad en werd ook weer geleid door dezelfde redacteurs Rijkxen en Van den Steenhoven. Arts had op de protestbrief van Van der Matten gereageerd door zelf een gesprek te voeren met de redactie in Schoonhoven, waarna het naoorlogse Het Nieuws gewoon mocht blijven verschijnen. Het bezwaar van Van der Matten legde hij naast zich neer.²⁵

Het andere conflict betrof Trouw zelf. Een negatieve beslissing van Arts met als reden papierbezuiniging had geleid tot een verschijningsverbod van de Goudse editie van Trouw m.i.v. 23 juni 1945. Van der Matten protesteerde. Trouw kreeg papier aangeleverd vanuit de centrale organisatie en bovendien had Majoor Sikkema toegezegd dat Trouw twee keer per week zou mogen verschijnen. Na een onderhoud van Arts met zijn superieur kapitein L.A. Govers besliste de laatste dat een toezegging door Majoor Sikkema nooit was gedaan en dat er maatregelen dienden te worden genomen ten aanzien van 'de Goudsche heren van Trouw'.²⁶

Openbare verantwoording van verzetsdaden

Als een goed leider was Van der Matten opgekomen voor zijn miskende mensen. In de periode dat Trouw niet mocht verschijnen had hij met Van Ruller op 5 juli 1945 een grote avond in de Nieuwe Schouwburg in Gouda georganiseerd ter herdenking en viering van de illegaliteit en daarbij de bestuurlijke kopstukken van Gouda en het Militair Gezag uitgenodigd. Met zijn groep had Van der Matten het grote 'Trouw-Herdenkingsnummer voor het District Gouda' samengesteld, in de hoop "...hiermede in dit district te bereiken dat het publiek, maar vooral de autoriteiten, in welke plaats dan ook, waardering zullen hebben voor de werkers en werksters van de illegale pers."²⁷ De grote krant werd die avond aan de aanwezige autoriteiten aangeboden, en in de pauze in de verkoop gebracht. De volgende dag was hij op veel plaatsen in Gouda verkrijgbaar. Enkele dagen daarna verbood het Militair Gezag de straatverkoop van losse kranten.

²⁴ Den Haag, Nationaal Archief (NaHa) Dossier Militair Gezag in Zuid-Holland 1944-1947 toegang 3.09.34 inv.nr. 479

²⁵ ibidem inv.nr. 480

²⁶ ibidem inv.nr. 479

²⁷ Zie noot 13.

Programma Avond der illegaliteit, met slotwoord van Van der Matten (particulier bezit)

Of de boodschap van Van der Matten is overgekomen? De gevestigde orde in Gouda zweeg hardnekkig. Ook de redactie van het nieuwe Mededelingenblad De Vrije Pers zweeg en vermeed zorgvuldig berichten over het aandeel van Trouw-medewerkers in de totstandkoming en verspreiding van de ondergrondse Vrije Pers. Evenmin schreef zij over activiteiten van het nieuwe Trouw.²⁸ Zwijgen kán dodelijk zijn.

Nader archiefonderzoek en nieuw ontvangen informatie hebben meer licht kunnen werpen op de naoorlogse persstrijd in Gouda. Met meer zekerheid kan gesteld worden dat er na de bevrijding in Gouda bewust is gewerkt aan een bepaalde (lees: onjuiste) beeldvorming rond de ondergrondse krant De Vrije Pers zoals die in de oorlog was verschenen in Gouda en de Krimpenerwaard. Met name een aantal in Gouda uitgereikte cadeauborden en dagbladartikelen daaromheen zijn belangrijke bewijsstukken voor deze visie.²⁹ In die beeldvorming ontbreekt de rol van Trouw en mede daardoor is Trouw uit de geschiedschrijving van de illegale krant De Vrije Pers in regio Gouda verdwenen. In het overzichtswerk *De ondergrondse pers. 1940-1945* van Winkel is dan ook niets te vinden over de stencilpost in Stolwijkersluis en het werk van Van der Matten voor De Vrije Pers.

²⁸ De Kool-Verhoog, 'Frits S.S.' van Stolwijkersluis. 131 - 137

²⁹ C.C. de Kool-Verhoog 'Gedenkborden voor het verzet en geschiedschrijving' in: *Tidings, Tijdschrift van de Historische Vereniging Die Goude*, jaargang 29, oktober 2011 nr. 4, 128-135

Voor het prot.-christelijk volksdeel van Nederland was Trouw hét illegale persorgaan en in het totale verzet van gereformeerden en orthodox-hervormden was Trouw een krachtige en bemoedigende inspiratiebron. Door in Gouda te zwijgen over Trouw, zweeg men ook over de vele verzetsdaden van die prot.-chr. bevolkingsgroep in de Krimpenerwaard en Gouda. Dat was een bittere pil.

Van der Matten als Trouw-reünist

Anders dan men misschien zou verwachten na al zijn inspanningen voor Trouw is Kees van der Matten niet ingegaan op het verzoek van Van Ruller om definitief bij het nieuwe dagblad te komen werken. Liever keerde hij terug naar het onderwijs. In Overschie vond hij een baan als onderwijzer aan de Koningin Wilhelminaschool en hij verhuisde met zijn gezin naar Overschie.

Geen functie bij de krant, maar de binding met de Trouw-organisatie bleef bestaan. Van der Matten werd net als Dick Vermij en schoonzus Jannie Kijkuit en zwager Bas Kijkuit lid van de Trouw-Vereeniging. Die was opgericht in augustus 1945 in Heemstede met het doel reünies te organiseren, om zo de in oorlogstijd gegroeide vriendschapsbanden tussen ondergrondse Trouw-medewerkers te onderhouden en mogelijk te versterken. In het ledenblad Trouw-Mededeelingen vinden we uitvoerige verslagen van die reünies.³⁰ Daarin wordt naam van 'Tonny Gouda' meermalen genoemd, en wat opvalt is dat hij niet wordt vermeld als vragensteller bij inleidingen of deelnemer aan diepgaande debatten, maar wel als vrolijke noot in de ontspannende programmaonderdelen. Na het derde - mede door Van der Matten georganiseerde - weekend in 1947 schreef een Rotterdams verzetsman in het blad:

*'Het na-oorlogse stelt ons voor talrijke problemen van teleurstelling, van niet begrijpen en niet begrepen worden. Birkhoven was er om gesterkt weer naar huis te gaan; om geestelijk herbewapend het leven weer aan te durven.'*³¹

In deze woorden klinkt iets door van de moeite die veel weekendgangers hadden om na de bevrijding weer als gewone burger bovengronds te leven. Ook voor Van der Matten moet de verandering van een zwervend bestaan vol spanningen en doodsdreiging naar een in zijn geval geregeld onderwijzersleven met brave schoolkinderdjes ingrijpend zijn geweest. Als tegenwicht bezocht hij mensen in de gevangenis. Meestal waren zij veroordeeld wegens hun gedrag in de oorlog en hadden zij spannende situaties meegemaakt. Hij kon hen goed begrijpen.

Aan het eind van zijn leven zei hij tegen een familielid: 'Als jonge mannen hadden wij in de oorlog idealen, maar we waren bang, soms doodsbang. Ons geloof maakte ons moedig. Ik heb de goede strijd gestreden.'

Kees van der Matten overleed in 1988 aan de gevolgen van longkanker.

³⁰ Amsterdam, HDC-VU Archief Trouw nr. 236 inv.nrs. 12, 13 en 14

³¹ Amsterdam, HDC-VU Archief Trouw nr. 236 inv.nr. 12 *Trouw-Mededeelingen* no. 12, augustus 1947

Huize Birkhoven in Amersfoort was de plaats van bijeenkomst.

Echo's

Jaren na zijn overlijden klinkt onverwacht soms zijn naam. In het boek *'Frits S.S.'*, dat door het verrassende spreken van de hoofdpersoon Theo de Kool enkele jaren geleden tot stand is gekomen, werd de rol van Kees van der Matten bij de ondergrondse pers in regio Gouda uitvoerig beschreven. 'Zijn naam staat bijna op elke bladzijde', zei iemand.

Na de publicatie constateerde een andere lezer heel verrast dat 'zijn' meester Van der Matten van de zesde klas van de Koningin Wilhelminaschool in Overschie dezelfde moest zijn als 'Tonny' uit het nieuwe boek. Als bewijs vond hij een foto uit 1952 van de meester - mét alpinopet - bij een schoolreisje op de fiets naar Den Briel. Bijzonder is dat deze oud-leerling, Dirk Brandhorst, al jaren in Stolwijkerluis woont, schuin tegenover het huis van De Kool, dus schuin tegenover een werkplaats van de illegaliteit met 'zijn' meester in een hoofdrol.

Meester Van der Matten met zijn klas op schoolreis - 1952

Een heel andere echo van Kees van der Matten klinkt door in het bijzondere project *De Laatste van Trouw*. Daarvoor waren als vertegenwoordigers van de Trouw-groep uit de oorlog elf verspreiders en koeriersters opgespoord en in het voorjaar 2010 door redacteur George Marlet geïnterviewd over hun verzetswerk voor het toen net opgerichte ondergrondse blad Trouw. Tot de elf geïnterviewden behoorden twee koeriersters uit het netwerk van 'Tonny Gouda': één van de post in Nieuwerkerk aan den IJssel en één van de post in Stolwijkerluis. De eerste, nu mevrouw Tankie Roelofs-Leppink, maakte deel uit van de groep rond Jan Smit en koerierde zowel voor de LO als voor Trouw. Zij herinnerde zich dat zij pakjes kranten rondbracht en een schakel was in de dagelijkse koeriersroute Rotterdam-Nieuwerkerk-Moordrecht-Gouda. Regelmatig moest zij post voor 'Tonny' afleveren op een adres in Gouda.

De andere koerierster was mevrouw J. Boekamp-Sierink (Hannie), die als 17-jarige 'Jopie' bundeltjes kranten ophaalde bij De Kool in Stolwijkerluis en die bezorgde op adressen in Gouda en Reeuwijk. In het interview vertelde zij dat ze eens met 'Tonny' mee was geweest om bij een boer een zak tarwe op te halen. Vooral het gaatje in de zak en het verlies van de kostelijke tarwe waren haar bijgebleven.³² De tarwe was bestemd voor zijn medewerkers, om ze in een goede conditie te houden. Dat laatste behoorde ook tot de zorg van de rayonleider.

De elf interviews zijn te vinden in de speciale bijlage *De Laatste van Trouw*, die het blad Trouw uitbracht op 1 mei 2010 als eerbetoon aan allen die - als eersten - de verzetskrant Trouw in de oorlog hebben gemaakt en verspreid.

Ere wie ere toekomt.

³² Hannie Boekamp-Sierink overleed op 16 december 2011.

BIJLAGE

Tabel 1. Activiteiten per stencilpost

Toelichting:

- * Stencilpost 1 in Gouda vervaardigde alleen *De Vrije Pers*.
- * Stencilposten 2 en 3 verzorgden twee bladen: *Trouw* en *De Vrije Pers*.
- * Stencilpost 3 in Ouderkerk aan den IJssel verhuisde begin april 1945 terug naar Gouderak en heeft daar alleen nog *De Vrije Pers* gemaakt.
- * Stencilpost 4 in Nieuwerkerk aan den IJssel produceerde alleen *Trouw*uitgaven.
- * Vanuit *Trouw*-Rotterdam was Van der Matten verantwoordelijk voor de uitgaven van de stencilposten 2, 3 en 4.

R = 'Rens' (Dick Vermij) stencilpost 2 Stolwijkersluis

H = 'Henk' (Bart Prins) stencilpost 3 Ouderkerk aan den IJssel

J = 'Jan' (Jan Smit) stencilpost 4 Nieuwerkerk aan den IJssel

De kranten van stencilpost 1 Gouda (r.-k. begraafplaats) hadden geen kenteken.

De Vrije Pers voor Gouda & omstr.		stencilposten						Trouw spec. uitgave Gouda & omstr.	
		1 Gouda	2 Stolw.sluis		3 Ouderkerk a/d IJ		4 Nieuwer- kerk a/d IJ		
1944	nr.	VP	VP	Tr	VP	Tr	Tr	datum	nr.
28okt	1		R						
1 nov	1	x							
2 "	2	x							
?	1/2		?						
3 "	3	x							
4 "	4	x							
4 "	3/4		R						
6 "	5	x							
7 "	6	x							
7 "	5/6		R						
8 "	7	x							
9 "	8	x							
9 "	7/8		R						
10 "	9	x							
11 "	10	x							
11 "	9/10		R						
13 "	11	x							
14 "	12	x							
14 "	11/12		R						
15 "	13	x							
16 "	14	x							
16 "	13/14		R						
17 "	15	x							
18 "	16	x							
?	15/16		?						

De Vrije Pers voor Gouda & omstr.		stencilposten				Trouw spec. uitgave Gouda & omstr.	
		1 Gouda	2 Stolw.sluis	3 Ouderkerk a/d IJ	4 Nieuwerkerk a/d IJ		
20	17	x					
21	18	x					
21	17/18		R				
22	19	x					
23	20	x					
23	19/20		R				
24	21	x					
25	22	x				1944	
25	21/22		R	R		25 nov	1
27	23	x					
28	24	x					
28	23/24		R			28	2
29	25	x					
30	26	x					
30	25/26		R				
1 dec	27	x					
2	28	x					
?	27/28		?	R		2 dec	3
4	29	x					
5	30	x					
5	29/30		R				
6	31	x					
7	32	x					
?	31/32		?				
8	33	x					
9	34	x					
9	33/34		R	R		9 dec	4
11	35	x					
12	36	x					
12	35/36		R	R		12 dec	5
13	37	x					
14	38	x					
15	39	x					
16	40	x		R		16 dec	6
18	41	x					
19	42	x					
20	43	x					
21	44	x					
22	45	x					
23	46	x					
23	extra	x					
27	47	x					
28	48	x	R				
29	49	x					
30	50	x		R		30 dec	7
2jan'45	51			H		1945	

De Vrije Pers voor Gouda & omstr.		stencilposten				Trouw spec. uitgave Gouda & omstr.		
		1 Gouda	2 Stolw.sluis	3 Ouderkerk a/d IJ	4 Nieuwerkerk a/d IJ			
---	51	x						
3 "	52	x						
4 "	53	x						
6 "	54	x		R			6 jan 8	
9 "	55	x	R					
11 "	56	x						
13 "	57	x		R			13 jan 9	
13 "	aanvulling nr 55		R					
16 "	58		R					
18 "	59		R					
20 "	60		R	R			20 jan 10	
23 "	61	x						
25 "	62	x	R					
27 "	63		R	R			27 jan 11	
30 "	64		R					
1 febr	65	x						
3 "	66	x	R	R			3 febr 12	
6 "	67				H			
8 "	68	x			H			
10 "	69	x	R	R			10 febr 13	
13 "	70	x						
15 "	71	x						
17 "	72	x		R			17 febr 15!	
20 "	73	x	R		H			
22 "	74		R			J	22 febr 16	
24 "	75		R	R		J	24 febr 17	
27 "	76		R					
1 mrt	77	x			H		1 mrt 18	
3 "	78	x			H	H Alb	J 2x 3 mrt 19	
6 "	79	x	R					
8 "	80	x			H	H	8 mrt --	
						H Alb	8 mrt --	
10 "	81	x	R			J	10 mrt 21	
13 "	82	x			H			
?	82a							
15 "	83		R		H	H	15 mrt 22	
17 "	84		R		H		J 17 mrt 23	
						H Alb	17 mrt --	
20 "	85	x	R		H			
22 "	86		R		H	J	22 mrt 24	
24 "	87	x	R		H	H	24 mrt 25	
						H Alb	24 mrt --	
25 "	extra		R	Gen. Eisenhower: luchtland. in Duitsl.				
26 "	extra	x	R	boodschap Eisenh. aan N.B.S.				

De Vrije Pers voor Gouda & omstr.		stencilposten				Trouw spec. uitgave Gouda & omstr.				
		1 Gouda	2 Stolw.sluis	3 Ouderkerk a/d IJ	4 Nieuwerkerk a/d IJ					
27 "	88		R	R			27 mrt	extra		
29 "	89	x	R		H		J	29 mrt	26	
							J Albl	29 mrt	26	
31 "	90	x	R							
2 april	extra	gedrukt	proclamatie Koningin							
-----	extra				H	proclamatie Koningin				
3 "	91	x	R							
5 "	92	x	R		H		J	5 april	27	
7 "	93	x	R		H	H		7 april	28	
10 "	94	x	R		H		J	10 april	29	
12 "	95	x	R		H		J Albl	12 april	28	
13 "	extra	bevrijding midden Nederland								
14 "	96	x	R		H		J	14 april	30	
14 "	-----	x								
16 "	extra		R	Roosevelt overleden						
16 "	97	x	R		H					
17 "	98	x	R		H		J	17 april	31	
18 "	extra				H					
19 "	99	x	R		H					
20 "	100	x	R		H					
			gelijke edities Tr.G&O en Tr.Albl.waard gedrukt						21 april	32 32
21 "	101	x	R		H					
23 "	102	x								
24 "	103		R				J	24 april	33	
							? Albl	24 april	--	
25 "	104	x	R		H					
26 "	105	x	R		H					
27 "	106	x	R	R	H				extra	
28 "	107	x	R		H		J	28 april	34	
28 "	extra	x	R	overgave Himmler						
29 "	extra		R							
30 "	108	x	R		H					
1 mei	109	x	R		H		J	1 mei	35	
2 "	110	x	R		H					
3 "	111	x	R	R	H			3 mei	36	
4 "	112	x	R		H					
5 "	113	x gedr.	R	R				bevr.dag	---	
	laatste				H					
							J	bevr.dag 3 ^e jg nr	4	
	114	x								
					H	extra	Kr.waard	6 mei		

Tabel 2. Overzicht Trouw-edities

Vindplaatsen:

- SAMH = Streekarchief Midden-Holland te Gouda
 HDC-VU = Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands
 Protestantisme
 (1800-heden) Vrije Universiteit te Amsterdam
 NIOD = Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie te Amsterdam

<i>Trouw</i> Speciale uitgave Gouda en Omstreken			<i>Trouw</i> Speciale uitgave Alblasserwaard			<i>Trouw</i> Speciale uitgave Krimpenerwaard			aanwezig		
									SAMH	HDC.VU	NIOD
25nov' 44	nr. 1	R					x			Niet bekend	
28 "	nr. 2						x				
2 dec	nr. 3						x				
9 "	nr. 4						x				
12 "	nr. 5						x				
16 "	nr. 6						x				
30 "	nr. 7						x				
6 jan '45	nr. 8						x				
13 "	nr. 9						x				
20 "	nr. 10						x				
27 "	nr. 11	R					x				
3 febr	nr. 12	R					x				
10 "	nr. 13						x				
?	?										
17 "	nr. 15	R					x				
22 "	nr. 16	J					x				
24 "	nr. 17	R					x				
24 "	nr. 17	J					x		x		
inhoud van de nrs 17 is gelijk											
1 mrt	nr. 18	H						x	x		
3 "	nr. 19 nr. 19 vervolg	J J								x x	
			3 mrt	H	gelijk aan nr.18 G&O					x	
8 "	--	H					x	x	x		

<i>Trouw</i> Speciale uitgave Gouda en Omstreken			<i>Trouw</i> Speciale uitgave Alblasserwaard			<i>Trouw</i> Speciale uitgave Krimpenerwaard			aanwezig		
									SAMH	HDC.VU	NIOD
			8 mrt	H	gelijk aan G&O 8 mrt						x
10	nr. 21	J							x		x
15	nr. 22	H							x		
17	nr. 23	J							x		
			17mr t	H	gelijk aan nr.22 G&O				x		x
22	nr. 24	J							x		
24	nr. 25	H							x		x
			24mr t	H					x		x
27	extra	R							x		
29	nr. 26	J							x		x
			29mr t nr.26	J	gelijk aan nr.26 G&O					x	
5 april	nr. 27	J							x		x
7	nr. 28	H							x		
10	nr. 29	J							x		x
			12apr nr.28	J	gelijk aan nr.28 G&O						x
14	nr. 30	J							x	x	
17	nr. 31	J							x		
21	nr. 32	druk							x		x
			21apr nr.32	druk	gelijk aan G&O						x
24	nr. 33	J							x		
			24apr	?						x	
27	extra	R							x		x
28	nr. 34	J							x		
1 mei	nr. 35	J							x		
3	nr. 36	R							x		
5 mei	----	R							x		
	3 ^e jg nr4	J							x		
						6 mei extra	H				x

De vreugde bij de opening van het nieuwe schoolgebouw op het Doelenplein in Schoonhoven in 1866

Jet van Herwaarden-Rijlaarsdam

De telefoon ging. Opgewekt meldde Leen Ouweneel de vondst van de feestliederen die waren gezongen bij de opening van het schoolgebouw in Schoonhoven in 1866. Bij een antiquariaat in Haarlem deed hij de aankoop, om het bundeltje vervolgens aan mij cadeau te doen. Na overleg waren we het erover eens om de drie zangen, gedrukt bij de snelpersdrukkerij van S. & W.N. van Nooten te Schoonhoven, aan het Streekarchief Midden Holland te Gouda te schenken.

In april 1861 informeerde de schoolopziener naar de schoolgebouwen in Schoonhoven. Hij was op de hoogte van de omschrijving 'onvoldoende en voor verbetering vatbaar'. In december 1861 besliste de raad unaniem om in 1863 een nieuw schoollokaal te gaan bouwen. In mei 1862 wees de gemeenteraad het oostelijk gedeelte van het Doelenplein als bouwplek aan.

Het gebrek aan ruimte voor de leerlingen werd urgenter doordat het Arsenaal, waar de school gevestigd was, moest worden ingericht als kazerne voor de Artillerie Instructie Compagnie. Vanaf 1863 dienden o.a. het koor van de Hervormde kerk, het Doelenhuis en het nieuw opgeleverde Gereformeerde weeshuis in de Koestraat als onderdak voor de leerlingen van de openbare lagere scholen 1, 2 en 3. School 1 voorzag in het dagonderwijs en school 2 in het avondonderwijs. School 3, in de volksmond nog lange tijd 'Franse school' genoemd, zorgde voor het Uitgebreid Lager Onderwijs (het ULO). Het derde couplet van de eerste zang van het feestlied verwijst naar de spreiding van de hulpgebouwtjes over de stad:

*Wij misten 't school nu reeds drie jaar
En eind'lijk staat het kant en klaar.*

*Ook zonder school, het is wel waar,
Werd onderwijs gegeven;
Maar 't viel ons menigwerf heel zwaar
Steeds naar het doel te streven,
Daar men veel tegenwerking vond,
Doordien de plaats het doel weêrstond.*

In de winter was het koor van de kerk zó koud, dat de leerlingen toch weer even in het Arsenaal werden opgevangen. Ook waren er moeizame discussies met de kerkenraad over de plaats van de w.c.'s. Het plassen mocht niet in de kerk; vermoedelijk moesten de kinderen naar het weeshuis oversteken.

FEESTLIEDEREN

BIJ DE

INWIJDING VAN HET NIEUWE SCHOOLGEBOUW,

op den 23. Januarij 1866.

EERSTE ZANG.

Een nieuwe school staat voor ons klaar!

Komt makkers, laat ons zingen!

Want veel, dat goed is, schoon en waar,

Ontelbre nutte dingen

Leert men aldaar, dat is gewis,

Aan hem, die waarlijk ijvrig is.

Mogten er elders kindren zijn,

Die gaarne vlijtig leeren,

Wij zijn 't, die ons veel meer verblijên!

Wij kunnen 't meer waardeeren!

Wij misten 't school nu reeds drie jaar

En eind'lijk staat het kant en klaar.

Ook zonder school, het is wel waar;

Werd onderwijs gegeven;

Maar 't viel ons menigwerf heel zwaar

Steeds naar het doel te streven;

Daar men veel tegenwerking vond,

Doordien de plaats het doel weêrstond.

*Laat ons deez' Heeren dankbaar zijn
 Voor hunne trouwe zorgen;
 Laat ons met vreugd dit school inwijên
 Op deezen schoonen morgen!
 Komt juichen wij, komt zingen wij!
 De school is klaar, wij zijn regt blij!*

'Deez' Heeren' uit het vierde couplet zou kunnen slaan op de raadscommissie, bestaande uit de heren Van den Braak, Van Ewijk en Denekamp. Zij gingen naar Den Haag om subsidies los te peuteren en overlegden met de gemeente-architect. Ook bij de ombouw van het Arsenaal tot kazerne speelden deze raadsleden een grote rol: hun namen zijn nu nog terug te vinden op een gedenksteen bij het Arsenaal, thans in gebruik als Goud- en Zilvermuseum.

Arsenaal, waarvan in 1827/1828 de eerste verdieping tot school was verbouwd, gewassen pentekening 1842

Pas in 1864 vond de aanbesteding van de school plaats. Adrianus Luijendijk

uit Waddinxveen was de laagste inschrijver voor 16.987 gulden. Twee jaar lang was de bouw van de school een veelvoorkomend onderwerp in de raad. Het bestek van de in aanbouw zijnde school stond voortdurend ter discussie. De prijs van extra ramen voor de ULO-school, welk soort zink had de voorkeur, van de te hoge prijs van de schoorstenen moest wat af. En wat moest er met de ramen gebeuren? Boven helder, maar aan de onderkant dof. De architect wilde graag zand als ondergrond voor de bouw. Te kostbaar, oordeelde de raad. Vanaf de onderwijswet van 1857 was de gemeente financieel verantwoordelijk voor het onderwijs. Dat betekende een grote onkostenpost, waarbij zuinigheid was geboden. Niet alleen bij de bouw, maar ook bij de salariering, de aanschaf van leermiddelen, het onderhoud van de school en de dienstwoningen keek de raad tot op de halve cent.

In de tweede zang worden de Burgemeester, de Raad en vooral de Schoolcommissie uitvoerig bedankt. In het vierde couplet werd terugverwezen naar de afgelopen jaren en de inzet van de schoolcommissie:

*U zijn wij wel het meest verplicht,
 Dat ons geen plaats ontbrak;
 Gij plaatstet ons in een gesticht,
 Al was die hulpe zwak.
 Wat in de nood slechts kon geschiên,
 Dat hebt gij wijs gedaan,
 Daarom is 't dat we u hulde biên,
 Met zegen u belaân!*

In het vijfde couplet werd God aangeroepen. Geheel in de geest van de openbare school klonk het neutraal godsdienstig:

*O God, die in den hemel woont,
Wien kinderbee bekoort,
O Gij, die liefde steeds beloont,
Die onze stemmen hoort,
Stort uwen zegen mild en goed
Tienduizendvoudig neer
Op hen, wier waarlijk vroom gemoed,
Ons weldoet, keer op keer!*

Voor het openingsfeest trok de raad uiteindelijk honderdveertig gulden uit. Een eerste steenlegging had niet plaatsgevonden, maar wel werd er een gedenksteen van hard steen à raison van vijftig gulden geplaatst.

De derde zang weerspiegelt de vreugde over de nieuwe school en de nieuwe leermiddelen:

*Komt makkers! zijt toch vrolijk
Op dit zoo heuglijk feest!
Komt makkers, laat ons zingen!
Komt makkers, laat ons springen!
Zijn wij blij! Zijn wij blij!
Dansen wij in eene rij!
Komt verheugt u, komt verheugt u,
Komt verheugt u op deez' dag!
En zingt maar! En springt maar!
Daar 't heden mag!*

De laatste drie coupletten golden een lofzang op de nieuwe banken, de nieuwe schriften, de nieuwe griffels, de nieuwe pennen, de nieuwe kaarten en een nieuwe letterkast. (Deze kast, waarbij negen leestafels hoorden, was tot ver in de negentiende eeuw het hulpmiddel om de kinderen te leren lezen.)

Wie de feestliederen heeft geschreven is niet bekend. Misschien was het kostschoolhouder Gerrit Hermanus Westbroek, die van 1846 tot 1860 als stadsonderwijzer, en vervolgens van 1860 tot 1895 als hoofd van het ULO (de OLS 3) fungeerde. Of maakte Johannes Leusden de verzen? Deze was in 1860 benoemd tot hoofd van OLS 1 en 2 en vertrok in oktober 1866. In zijn nieuwe standplaats De Bilt kreeg Leusden een hoger salaris en een vrije woning met tuin. De hoofdonderwijzer kreeg wel een vergoeding voor de huur van een dienstwoning. Leendert Akkerhuijs, het nieuwe hoofd, kreeg pas in 1875 een voor hem gebouwde dienstwoning aan de Lopikerstraat met uitzicht op de school. Akkerhuijs meldde af en toe aan B en W de namen van vernielzuchtige jongens.

Jarenlang zaten de lagere school en het ULO in het schoolgebouw uit 1866. Een teveel aan leerlingen op de lagere school in de jaren negentig leidde tot het afnemen van een lokaal en verkleining van andere ULO-lokalen. Westbroek vertrok in 1895 uit onvrede met die steeds slechter wordende huisvesting. Hij haalde zodoende zijn vijftigjarig jubileum niet, wat des te wranger was, omdat in 1897 het nieuwe ULO-gebouw met vier lokalen vlakbij het Doelenplein werd geopend.

Een oud-leerling, vermoedelijk opgestookt door Westbroek, vond die opening maar een kille bedoening. In een ingezonden brief in de Schoonhovensche Courant beschreef hij de feestelijke opening van 1866. Het carillon speelde toen van 10 tot 11 en van 12 tot 1 uur. Burgemeester en wethouders, raad en genodigden trokken om half elf richting school, waarna de raad aan de schoolcommissie de lokalen ter beschikking stelde. De schoolcommissie gaf op haar beurt de lokalen aan de hoofden. Het muziekgezelschap speelde vrolijke stukken, de kinderen werden onthaald en in het raadhuis ging de erewijn rond. Misschien ondersteunde het muziekgezelschap wel de vrolijk zingende kinderen.

Het gebouw werd in 1870 al verbouwd om meer kinderen te kunnen opvangen en hield vervolgens lang stand. Na ruim honderd jaar werd het gesloopt. Het Doelengebouw, de hoofdenwoning van kostschoolhouder Westbroek en de hoofdenwoning uit 1875 voor de opvolger van Leusden, Akkerhuijs (schoolhoofd van 1867-1902), bestaan nog steeds.

De gegevens voor dit artikel zijn te vinden in:

Jet Rijlaarsdam, *"Want ik verlang zeer naar de school". Twee schoolhoofden en de dagelijkse gang van zaken bij het openbaar lager onderwijs in Schoonhoven in de tweede helft van de negentiende eeuw* (Ridderkerk 2010).

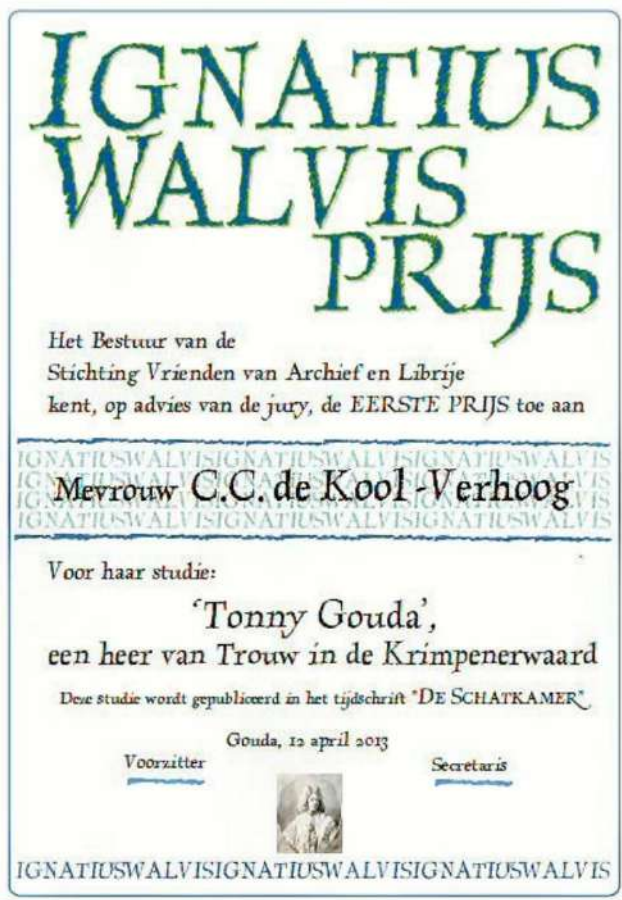

School in later jaren als autobusgarage

Ignatius Walvisprijs: de oorkonde

Corry van Blokland-Mobach

Zo om de twee jaar gebeurt het weer: de uitreiking van de felbegeerde Ignatius Walvisprijs. Voorafgaand aan die tijd is er door liefhebbers van de geschiedenis van de Goudse regio gewerkt aan een onderwerp dat de schrijver of schrijfster heeft bestudeerd. Wanneer alles is beschreven en gedocumenteerd kan het essay worden ingeleverd, ter beoordeling door de jury. Wie wordt deze keer de gelukkige? De jury komt na rijp beraad tot een keuze, en tijdens een feestelijke bijeenkomst wordt de winnaar of winnares bekendgemaakt. Als tastbaar bewijs van dat feit krijgt (deze keer) de winnares een oorkonde uitgereikt. Daarop staat de naam van de gelukkige, en het onderwerp van de bekroonde studie. De datum en de handtekeningen van de voorzitter en de secretaris van de Stichting Vrienden van Archief en Librije complementeren het geheel. Maar wat staat er verder nog op het document? Naast de omschrijving van de bekroonde studie ook een versierde titel: "Ignatius Walvis Prijs". Die "versierde titel" en de vormgeving van de oorkonde is mijn bijdrage aan het geheel.

De meeste mensen kijken niet zo gedetailleerd naar letters, en zeker niet als die uit de computer komen. Die zitten er toch gewoon in? Nou nee, al die letters die in de computer zitten, zijn een keer getekend, door een letterontwerper. Dat zijn 26 (of meer) "kleine" letters (onderkast heet dat), 26 hoofdletters, 26 cursieve "kleine letters", 26 cursieve hoofdletters, en dan nog een heleboel streepjes, cijfers, punten, haakjes en al die andere kriebeltjes die op je toetsenbord staan. Die zijn allemaal getekend, eerst met de hand op een vrij groot formaat, A4 om zo te zeggen, daarna moeten al die tekens worden gedigitaliseerd, d.w.z. de buitencontour moet in de computer gebracht, gecorrigeerd, en in het alfabet-systeem worden ondergebracht, tegenwoordig een paar honderd tekens! Dat alles nog maar voor één type "model" letter!

Een oorkonde heeft een zekere statigheid, vind ik, want het is een stuk dat je bewaart, soms zelfs inlijst. De eerder uitgereikte documenten heb ik ook van een speciale bedrukking voorzien.

De laatste drie oorkondes heb ik min of meer op hetzelfde stramien gemaakt. Daarbij is de tekst natuurlijk steeds verschillend: de lengte van de naam van de winnaar, de hoeveelheid woorden van de be kroonde studie, datum of verdere bijvoegsels. Dat maakt iedere keer al verschil. Niettemin streef ik ernaar, om van ieder document een uniek exemplaar te maken; door de kleuren te veranderen t.o.v. het vorige ontwerp en de maten van letters en de plaats ervan.

In de meest recente oorkonde heb ik de letter "Oreon" gebruikt, die origineel met een dunne pen was getekend. De dikte van de "stokken" werd bereikt met een heen-en-weer-gaande beweging bij het tekenen. Kijk maar, goed te zien bij een wat grotere weergave. Ik vind het een elegante, maar vriendelijke letter, die toch lijkt op een heel klassieke letter. Ja, zo kun je kijken naar zo iets simpels als een letter, die boeiende "mini's", die je elke dag ziet, maar waar je meestal niet bij nadenkt.

IGNATIUS
WALVIS

Mededelingen

Tiende Ignatius Walvisprijs uitgereikt

De Ignatius Walvisprijs, die in principe eens in de twee jaar wordt uitgelooft door de stichting Vrienden van Archief en Librije, is dit jaar gewonnen door Corrie de Kool-Verhoog uit Loenen met de studie: *'Tonny Gouda', een heer van Trouw in de Krimpenerwaard*. De jury kon ook dit keer weer vijf inzendingen beoordelen. De uitreiking van de prijs vond op 12 april plaats in de studiezaal van het streekarchief door de voorzitter daarvan, de Goudse wethouder Daphne Bergman. De jury bestond uit dr Yvonne Bos-Rops (Nationaal Archief), dr Arjan van 't Riet (streekarchief Rijnlants Midden) en drs Ad van der Zee (Erfgoedhuis ZH). In AD Gouda van 11 mei 2013 verscheen een interview met de winnares. 'Ik heb wat onrecht goed kunnen maken', aldus de subkop.

'De prijs is genoemd naar de eerste geschiedschrijver van Gouda, pastoor Ignatius Walvis (1653-1714)', zo schreef de stichting, inclusief zijn beroep, op de website www.groenehartarchieven.nl over de in 1988 ingestelde prijs. B&W van Gouda stelden de raad al op 24 november 1916 voor om een nieuwe straat in Korte Akkeren Walvisstraat te noemen, *'...naar Ignatius Walvis, den schrijver van het bekende geschiedkundig werk over deze Gemeente'*. In de raadsvergadering van 22 december 1916 was dit aan de orde en, aldus de notulen, *"...Wordt zonder discussie en zonder hoofdelijke stemming aangenomen."* Het besluit haalde de krant niet eens. In 1714 zorgde 'dat vuijle paapse boek van den paap Walvis, zijnde een beschrijvinge van de stad Gouda' wèl voor commotie. Zie hierover en over meer zijn biografie door P.H.A.M. Abels in: *Gouda in druk*, Delft 1999.

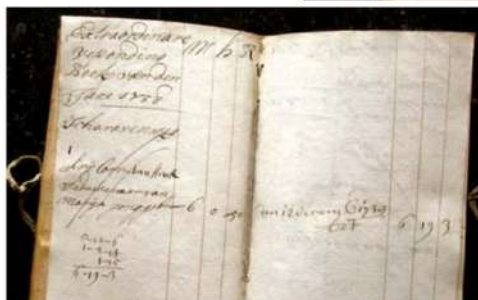

Na 275 jaar toch in archief...

Voorafgaand aan de prijsuitreiking overhandigde de familie Roest uit Alphen aan den Rijn een Nieuwerkerks belastingregister uit 1738 aan de voorzitter van het streekarchief. Het boek was achtergebleven in een nu antieke kast van de bestuurdersfamilie Uitbeyerse. Dit geslacht vulde witte plekken in het boek ooit aan met schrijf oefeningen en zelfs een paaslied met muzieknoten. Het 'Verpondingsregister' bevat niet alleen de te betalen bedragen, maar ook de grondslagen voor de OZB van toen. Grondeigendommen in morgens, honden en roeden vormen een heus predakaster.

Ook Nieuwerkerks oud-archief bij de streekarchiefdienst bevatte al wel Verpondingsregisters, maar dit deel was achtergebleven en kende zo een overbrengings-termijn van 275 jaar.

Het belastingregister

Ook AB streekarchief wordt kleiner...

Vijf gemeenten in de Krimpenerwaard vormen vanaf 1 januari 2015 een nieuwe gemeente. Minister Plasterk heeft dat maandag 1 juli aan Bergambacht, Nederlek, Ouderkerk, Schoonhoven en Vlist laten weten.

Bouw Gouwedepot gestart

Op 3 juli 2013 ging de eerste paal van het Gouwedepot aan de Kleine Esch op het Gouwe Park de Zuidplasgrond in.

Opdrachtgever is de gemeente Gouda, gebruikers worden de streekarchieven Midden-Holland en Rijnlands Midden, terwijl er ook Goudse archeologische vondsten in zullen worden opgeslagen.

Uit de regio

Tentoonstelling HOP Waddinxveen

In het Historisch OntmoetingsPunt in de bibliotheek De Groene Venen te Waddinxveen is t/m eind augustus de tentoonstelling *Waddinxveen en Oranje* te zien. Uit zijn rijke verzameling heeft Hans Geel een selectie gekozen van voorwerpen die herinneren aan de inhuldigingen van de Nederlandse koningen en koninginnen van Willem I t/m Willem-Alexander. Ook wordt speciale aandacht besteed aan de bijzondere relatie van Waddinxveen met het koningshuis en dan met name die met prins Bernhard.

(www.hgwaddinxveen.nl)

Exposities Streekmuseum Krimpenerwaard

T/m 24 augustus is er in Streekmuseum Krimpenerwaard de openbaar vervoertentoonstelling 'Kris Kras door de Krimpenerwaard' te zien. Eén aspect is de Goudse Boot van Rederij de IJssel, die tussen 1840 en 1934 het personenvervoer over de IJssel tussen Gouda en Rotterdam onderhield. In 1890 volgde voor deze bootdienst het stalen schroefstoomschip 'IJSEL II'. Daarvan verwerf het Streekmuseum in zijn 60-jarig bestaan nu een heus postzegelschilderij.

Van 14 september tot 16 november 2013 zal in het Streekmuseum Krimpenerwaard een expositie te zien zijn over de geschiedenis van de scheepsbouw in Krimpen aan den IJssel.

(www.streekmuseumkrimpenerwaard.nl en www.historischekringkrimpen.nl)

OV-expositie Nieuwerkerk aan den IJssel

Tot en met februari 2014 is er in de Oudheidkamer van de Historische Vereniging Nieuwerkerk aan den IJssel een expositie over het lokale openbaar vervoer uit eigen bezit en met bruiklenen. Groepsbezoeken zijn mogelijk. Op de foto de eerdere opening door wethouder Arjan Hazelebach van Zuidplas door te blazen op de ooit van burgemeester Cor van de Linde ontvangen toeter, uit eigen HVN-bezit dus, met de inscriptie '21-5-1971 Opening station Nieuwerkerk a/d IJssel'.

(www.hvnweb.nl)

30 jaar restauratie bekroond

Vierhonderdveertig jaar geleden schilderde Michiel Claesz een altaarstuk voor in de Sint-Janskerk, in opdracht van het Gilde der timmerlieden. Het moest over Jozef gaan, de timmerman, en dus ook over Maria en het kindje Jezus. (...)

De afgelopen dertig jaar zijn die altaarstukken, inmiddels in het bezit van Museum Gouda, gerestaureerd. Telkens als er geld was, werd er weer een deel gedaan. Nu is de klus geklaard. Op 16 mei 2013 heeft wethouder Daphne Bergman de gerestaureerde zijvleugels van het Jozef-altaarstuk onthuld. Deze zijvleugels waren 10 jaar lang niet te zien in het museum. Wie "De verloving van Jozef en Maria" wil zien, kan nu weer terecht in het museum. Ter gelegenheid van de feestelijke afronding van alle restauraties heeft Museum Gouda een brochure uitgegeven: "Eeuwenoude altaarstukken", voor €2 te koop in de museumwinkel.

(www.museumgouda.nl)

Een geschutsstelling in de Vordere Wasserstellung

Een geschutsstelling in de Vordere Wasserstellung. Onderzoek van een toevalsvondst aan de Vijfde Tochtweg te Moordrecht (gemeente Zuidplas); RAAP Rapport 2522

Auteurs: drs R.S. Kok, ir J.A.T. Wijnen, N.W.T. Warmerdam

Uitgever: RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp, maart 2012

Aantal pagina's: 44 pagina's, 20 afbeeldingen

Prijs: € 20,00 inclusief verzendkosten, via receptie@raap.nl of telefonisch 0294-491500

Toen bij de aanleg van een spoorwegonderdoorgang aan de 5^e Tochtweg in Moordrecht (gemeente Zuidplas) bij toeval een geschutsstelling werd aangetroffen, besloot Pro-Rail een onderzoek in te laten stellen. RAAP kreeg de opdracht te bepalen hoe met de geschutsstelling omgegaan diende te worden bij de uitvoering van de werkzaamheden.

Het veldonderzoek werd op 21 oktober 2011 door RAAP uitgevoerd en de geschutsstelling was toen al volledig vrijgelegd. Het onderzoek bestond uit het inmeten, beschrijven, opmeten en documenteren (door middel van foto's) van de geschutsstelling. De stelling is driedimensionaal ingemeten met GPS-apparatuur. Naast de metingen heeft er een visuele inspectie plaatsgevonden, waarna de verzamelde gegevens zijn uitgewerkt in combinatie met een aanvullend bureauonderzoek. Dat laatste was enerzijds gericht op het bepalen van de historische context van de vondst en anderzijds op de vraag naar de functie en het type van de stelling. De stelling is een uit beton en baksteen opgebouwde vaste inrichting voor een stuk geschut. Het object heeft een diameter van 7 meter over de buitenzijde, op een 30 cm dikke betonnen vloer. Gezien de aanwezigheid van verankeringspunten en van munitie-nissen is de stelling vrijwel zeker gebouwd voor de opstelling van een stuk geschut, mogelijk een stuk pantserafweergeschut, van het type 5 cm Pak 38.

De stelling is onderdeel van de Vordere Wasserstellung, een Duitse verdedigingslinie die vanaf 1943 is opgebouwd direct achter de Atlantikwall, die globaal van Amsterdam via Gouda naar Rotterdam liep.

Bij het aantreffen was de stelling zeer gaaf en vormde hij een ensemble met de nabijgelegen tankgracht en bunker. RAAP heeft geadviseerd de stelling te behouden. Het is zeer lovenswaardig dat ProRail en de gemeente Zuidplas zich samen hebben ingespannen dit behoud mogelijk te maken. Aangezien de stelling in de weg lag voor de realisatie van de spoorwegonderdoorgang, is de constructie op 7 december 2011 met een kraan enkele meters naar het westen verplaatst.

(www.raap.nl)

P.S. Intussen zijn op 20 juni 2013 bij het object een bank, fietsklemmen en een infobord geplaatst. Overigens was het object wel bekend bij kinderen die daar ooit speelden, bijvoorbeeld Henk van den Heuvel uit nu Nieuwerkerk aan den IJssel.

Geschutsopstelling en manschappenverblijf

1. Afmeting: 7. Nieuw landbouw
2. Een deel van de waterkering
3. Een deel van de waterkering
4. Een deel van de waterkering
5. Een deel van de waterkering

**ZUIDPLAS
GEWOON GRENZELOOS**

De voor de Tweede Wereldoorlog gebouwd en bestond uit kleine verdedigingsposities zoals mitrailleurposten, machinegeweerposten, landmineposten, kleine geschutsstellingen en mijnverkenner. Dit is onder andere een deel van de waterkering van de Duitse verdedigingslinie achter de Atlantikwall en het daarachter gelegen Landhoofd. De linie lag globaal tussen Amsterdam en Rotterdam waarna het deed in deze regio vanaf Alphen aan den Rijn, tenzij aan de Gouwe, tot aan de Hollandse Duinen liep.

De Vordere Wasserstellung werd vanaf 1943 gebouwd en bestond uit kleine verdedigingsposities zoals mitrailleurposten, machinegeweerposten, landmineposten, kleine geschutsstellingen en mijnverkenner. Dit is onder andere een deel van de waterkering van de Duitse verdedigingslinie achter de Atlantikwall en het daarachter gelegen Landhoofd. De linie lag globaal tussen Amsterdam en Rotterdam waarna het deed in deze regio vanaf Alphen aan den Rijn, tenzij aan de Gouwe, tot aan de Hollandse Duinen liep.

Hier in de directe omgeving waren versterkingen aangebracht op de toenmalige kruising van de (Koning) IJ met de Zuidplaspolderweg, die nu de Koning IJ 22 met de Zuidplaspolderweg, die nu de Koning IJ 22 met de Zuidplaspolderweg is. Deze versterkingen zijn aangebracht in de vorm van betonnen wapeningsbetonnen, prikkeldraad, mijnwachtposten en stalen ransen over afsluiting van het spoor. Ook de (Koning) IJ (nu: Oermeerschweg) over de Gouwe werd hier versterkt, welke stonden ten zuiden van Goude langs de Bovenwaterkering van de Gouwe opgesteld om te gaan met een aanval van de Duitse verdedigingslinie van de Vordere Waterstelling onder voor landbouw velden.

De stelling leidde tot nog meer geavanceerde constructies met dit soort wapeningsbetonnen.

Op de locatie waar u nu staat bevindt zich een klein onderkomen voor manschappen en een opstelling voor luchtkanalen of ventilatiekanalen. Deze opstelling was bedoeld voor een langere tijd de voorrijg versterking in de vorm van de waterkering van de Duitse verdedigingslinie achter de Atlantikwall en het daarachter gelegen Landhoofd. De linie lag globaal tussen Amsterdam en Rotterdam waarna het deed in deze regio vanaf Alphen aan den Rijn, tenzij aan de Gouwe, tot aan de Hollandse Duinen liep.

Opgesteld door: **ProRail**

www.zuidplaszeeuwegengrenzeeloos.nl

Zuidplaszeeuwegengrenzeeloos.nl

INHOUD

'Tonny Gouda'. Een heer van Trouw in de Krimpenerwaard	
<i>Corrie de Kool-Verhoog</i>	21
De vreugde bij de opening van het nieuwe schoolgebouw op het Doelenplein in Schoonhoven in 1866	
<i>Jet van Herwaarden-Rijlaarsdam</i>	44
Ignatius Walvisprijs: de oorkonde	
<i>Corry van Blokland-Mobach</i>	49
Mededelingen	51
Uit de regio	53

Aanwijzingen voor de kopij

De regels voor de kopij volgen over het algemeen P. de Buck, *Zoeken en schrijven. Handleiding bij het maken van een historisch werkstuk* (Haarlem 1982).

Hiervan is een exemplaar aanwezig in de open opstelling van de bibliotheek van het streekarchief.

- De kopij kan alleen digitaal aangeleverd worden: Word-bestand op cd-rom, of verzenden per e-mail naar j.w.klein@groenehartarchieven.nl.
- Afbeeldingen dienen zoveel mogelijk door de auteur bijgeleverd te worden (jpg/tif, 300 dpi).
- Eén pagina kan circa 500 woorden tekst bevatten; 10.000 woorden (incl. noten etc.) geldt als maximale lengte voor een artikel.
- De ingezonden kopij dient als definitieve tekst. Wijziging van de tekst kan de auteurs in rekening worden gebracht.

De naam "De Schatkamer" is ontleend aan de titel van een handschrift van ca 1800, dat berust op het Streekarchief Midden-Holland in de collectie Kemper. Dit anonieme handschrift bevat honderden uittreksels en passages uit archivalia met betrekking tot Gouda en de directe omgeving. De titelpagina van dit handschrift bestaat uit een gewassen pentekening; een detail hiervan is achterop het omslag van dit tijdschrift afgebeeld.

